

Jadwiga Jagiełło, Teresa Kostkiewiczowa, Stefan Żółkiewski

Sprawozdania z podróży naukowych

Biuletyn Polonistyczny 20/3 (65), 83-88

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

twórczych, nie jako ten, kto wywiera swymi sądami presję na różne instytucje życia literackiego i na jednostkowych autorów, ale jako przedmiot, który sam staje się obiektem różnorodnych nacisków sytuacji życia kulturowego (wprawdzie stara się im przeciwstawiać, ale musi się z nimi liczyć i w wielu wypadkach im ulegać). Owe naciski dzielą się, zdaniem referenta, na immanentne i transcendentne, a te ostatnie z kolei – na formalne i nieformalne.

Do immanentnych należą: wzgląd na założonego, konkretnego odbiorcę, wzgląd na omawianego autora i nacisk ze strony tradycji krytyczno-literackiej (w tym także – uprzednio przez danego krytyka sformułowanych sądów).

Do transcendentnych formalnych: mecenas (w tym także mecenas państwowy), wydawca, redaktor czasopisma, cenzor. Wreszcie do transcendentnych nieformalnych: takie instytucje (parainstytucje?) opinii publicznej, jak salon czy kawiarnia literacka.

Wszystkie te naciski docierają do krytyka nie jednokierunkowo, ale we wzajemnych sprzężeniach, często niwelując się wzajemnie (wzgląd na mecenasa np. jest często sprzeczny z naciskami opinii kawiarni literackiej forytującej diametralnie różne wartości).

W tej sytuacji krytyk ma możliwości i wyboru, i manewru, w dużym stopniu ocalającego możliwość swobodnego formułowania sądu.

J.M.

SPRAWOZDANIA Z PODRÓŻY NAUKOWYCH

Sprawozdanie z pobytu naukowego w Moskwie (listopad 1975 – maj 1976) i w Leningradzie (czerwiec – październik 1976)

W związku z prowadzonymi przeze mnie pracami nad folklorystycznymi gatunkami fabularnymi otrzymałam roczne stypendium naukowe Instytutu Badań Literackich PAN w celu zapoznania się z nowoczesnymi badaniami w tym zakresie w Związku Radzieckim.

Program naukowy obejmował trzy następujące zagadnienia:

- 1) Folklorystyczne ekspedycje naukowe oraz formy opracowania materiału folklorowego
- 2) Metody badania folkloru
- 3) Związek folkloru z kulturą ludową.

1) Z problematyką prac polowych i opracowywania zebranego materiału zapoznawałam się głównie poprzez konferencje naukowe i konsultacje, a tylko w minimalnym stopniu w bezpośredniej obserwacji. Uwagę skupiałam przede wszystkim na metodach indywidualnego i zespołowego gromadzenia i opracowywania folkloru. Polowe poszukiwania folklorowe są najczęściej związane z uzupełnianiem badanego już materiału lub mają na celu "odkrycie" i zebranie nieznanymi "pierwotnymi" gatunków folkloru, według wcześniej postawionych hipotez jego istnienia u takich ludów, jak: Komi, Nenki, Ewenki itd. Zbiorowe ekspedycje naukowe prowadzone są według dwóch podstawowych metod kompleksowego zbierania folkloru: a) sposobem tradycyjnym, tzn. według typologii gatunkowej, b) sposobem nowoczesnym – według założenia, że folklor to zjawisko polielementowe (zespolenie gestu, słowa, muzyki, tańca, mimiki). W tym przypadku dane zjawisko folklorowe badane jest równocześnie przez ekipę, w skład której wchodzi: filologowie, teatrologowie, muzykologowie, choreografowie i filmowcy. Z tymi dwoma kierunkami kompleksowej metody miałam okazję zapoznać się "teoretycznie" na zebraniach poprzedzających wyjazd ekspedycji i na zebraniach, na których omawiano wyniki ekspedycji, z przedstawieniem zebranych materiałów. Bezpośrednio uczestniczyłam w zapisie pieśni epickich, obrzędowych i lirycznych Fiedory Mitrofanowej z nad Onegi – na potrzeby wydawnictwa płytowego w Instytucie Etnografii w Leningradzie. Również dzięki temu Instytutowi mogłam obserwować zjawisko funkcjonowania autentycznego, spontanicznego, "nie kierowanego" miejskiego folkloru w leningradzkim parku Swietłanowskim. Folklor ten opracowywany jest przez jego odkrywców – pracowników naukowych Instytutu. Również w Leningradzie zapoznałam się z archiwalnymi materiałami folkloru pieśniowego w Instytucie Teatru, Muzyki i Kinematografii oraz w Instytucie Literatury Rosyjskiej.

- 2) Drugi temat – nowoczesne metody badania folkloru –

realizowałam poprzez uczestniczenie w konferencjach i zebraniach naukowych na ten temat, indywidualne konsultacje naukowe z uczonymi radzieckimi oraz pracę w bibliotekach Moskwy i Leningradu.

W Moskwie, dzięki prof. E. Mielecowskiemu i prof. W. Toporowowi, mogłam pogłębić wiedzę z zakresu typologii semantycznej i typologii strukturalnej, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień: morfologii, semantyki, kontekstu. W wyniku tych konsultacji wygłosiłam referat pt. "Niektóre metodologiczne problemy badania gatunków folkloru" w Instytucie Światowej Literatury oraz w Instytucie Słowianoznawstwa i Bałkanistyki (referat ten powtórzyłam w Leningradzie w Instytucie Etnografii).

3) Trzeci temat – związek folkloru z kulturą ludową – realizowałam w Leningradzie, zapoznając się z trzema głównymi kierunkami badania folkloru:

a) typologią historyczno-porównawczą, przeprowadzaną na materiale epickim folkloru słowiańskiego przez prof. B. Putiłowa w Instytucie Etnografii. Określone stadia rozwoju kulturowego sprzyjają powstawaniu podobnych zjawisk folkloru. W ten sposób, badając jedno i drugie w różnych narodach słowiańskich, można zrekonstruować pewne łańcuchy tematów epickich w ich rozwoju i pokazać ich pełny, prawdopodobny ciąg ewolucyjny.

b) z typologią socjalną-estetyczną, zapoczątkowaną przez prof. W. Gusiewa, zapoznawałam się uczestnicząc w pracach sekcji folkloru Instytutu Teatru, Muzyki i Kinematografii. Podstawą tej metody jest potraktowanie folkloru jako zjawiska kulturowego polielementowego ("naturalny" związek słowa, tańca, muzyki, gestu, mimiki), w związku z czym badania folkloru przeprowadzane są kompleksowo przez zespół folklorystów, specjalistów danych dziedzin naukowych.

Obie te metody znajdują się w stadium teoretycznego i metodologicznego wykrywania się w szeregu konkretnych badań materiałowych i poszukiwań metodycznych rozwiązań.

c) Metodologiczne poszukiwania prof. K. Czystowa w Instytucie Etnografii różnią się od dwóch pozostałych tym, że zmierzają do zastosowania przy badaniu folkloru takiej metody, która pozwoli uwzględnić

i zachować jego główny charakter – zjawiska etnograficznego. Prof. K. Czystow wychodzi bowiem z założenia, że każde zjawisko folklorowe jest zarazem zjawiskiem etnograficznym. Badanie folkloru musi być zatem związane z równoczesnym badaniem jego sytuacji etnograficznej. W tym celu prof. K. Czystow dokonuje prób zastosowania metod z teorii informacji i komunikacji do badania folkloru – głównie typu obrzędowego.

Na zakończenie mojego pobytu w Leningradzie Instytut Muzyki, Teatru i Kinematografii umożliwił mi wystąpienie z referatem pt. "Kompozycja ballady" na corocznej wszechzwiązkowej konferencji naukowej poświęconej pamięci P. Bogatyriewa. Konferencja nosiła tytuł "Stylistyka folkloru".

Konstruktywne informacje i rady uzyskane od wszystkich wymienionych profesorów Moskwy i Leningradu oraz konsultacje i dyskusje naukowe dały mi niezwykle cenną wiedzę, niezbędną do metodycznych rozwiązań problemów poetyki polskiej epiki ludowej.

Dr Jadwiga Jagiełło

Sprawozdanie z pobytu stypendialnego we Francji 14 IX – 10 XII 1976

W okresie od 14 września do 10 grudnia 1976 r. przebywałam we Francji jako stypendystka École des Hautes Études en Sciences Sociales. Celem pobytu było przeprowadzenie studiów i uzupełnienie niedostępnych w Polsce lektur dotyczących współczesnych badań z zakresu socjologii literatury i teoretycznych badań stylu. Poza tym interesowały mnie najnowsze publikacje na temat literatury i kultury Oświecenia europejskiego oraz na temat relacji między literaturą i innymi sztukami w tej epoce.

Poszukiwania i lektury w tych zakresach prowadziłam w następujących bibliotekach: Bibliothèque Nationalê, Bibliothèque de l'Université de Paris-Sorbonne oraz Bibliothèque Sainte Geneviève. Starając się maksymalnie wykorzystać czas, jaki miałam do dyspozycji, zapoznałam się z wieloma niedostępnymi w polskich bibliotekach publikacjami książkowymi

i czasopiśmienniczymi, zarówno o charakterze teoretycznym, jak historyczno-kulturowym.

W listopadzie i grudniu uczestniczyłam również w kilku wykładach i seminariach z zakresu metodologii, socjologii i semiotyki, prowadzonych w *École des Hautes Études* (F. Brandela, R. Barthesa, A. J. Greimasa), jednak ze względu na krótki okres pobytu nie mogłam włączyć się do prowadzonych tam – długofalowych zazwyczaj – prac badawczych.

Nawiązałam natomiast kontakty z katedrą *Littérature Générale et Comparée* na Sorbonie (Paris III), kierowaną przez prof. Jacquesa Voisina. Na prowadzonym w tej katedrze seminarium metodologicznym dla doktorantów wygłosiłam referaty dotyczące współczesnych badań teoretycznoliterackich w Polsce oraz kategorii prądu literackiego. Na życzenie redakcji czasopisma "*Cahiers d'histoire littéraire comparée*" (wydawanego przez *La Société Française de Littérature Générale et Comparée*) napisałam 30-stronicowy artykuł o głównych tendencjach rozwojowych literatury polskiej w czasach Oświecenia.

Duże znaczenie zarówno dla ogólnej znajomości interesującej mnie epoki Oświecenia, jak dla moich aktualnych prac badawczych miała też możliwość zapoznania się ze zbiorami muzealnymi Paryża oraz licznymi zabytkami historycznymi pochodzącymi z tej epoki.

Doc. dr hab. Teresa Kostkiewiczowa

Wykłady w Wenecji

22 II – 8 III 1977

Na podstawie odpowiednich decyzji władz PAN spędziłam w Uniwersytecie Weneckim – *Universita degli Studi di Venetia* – 11 dni jako zaproszony wykładowca z zakresu semiotyki. Strona włoska pokryła koszty mego pobytu. Z kraju wyjechałam 22 lutego i wróciłam 8 marca.

Wygłosiłam – po francusku – wykład "Próba typologii sytuacji komunikacyjnych w kulturze literackiej" dla wykładowców i studentów wydziału literatur zagranicznych. Drugi wykład – dla wykładowców i studentów slawistyki – dotyczył "Wybranych problemów semiotyki kultury w pracach

teoretyków Europy Wschodniej". Po obu wykładach odbyły się dyskusje.

Uczestniczyłem również w pracach redakcyjnych jako konsultant dwu antologii rozpraw polskich i słowiańskich na temat teorii literatury i semiotyki literatury.

Pierwszą antologię polskich rozpraw z teorii literatury ostatnich lat przygotowuje Remo Faccani z Uniwersytetu Weneckiego. Drugą, dotyczącą prac badaczy słowiańskich zajmujących się semiotyką - Carlo Prevignano z Uniwersytetu Bolońskiego. Konsultowałem wybory autorów i rozpraw proponowane w obu wypadkach przez stronę włoską, wnosząc odpowiednie poprawki. Dyskutowałem z redaktorami założenia teoretyczne odpowiednich prac radzieckich i polskich.

Resztę czasu spędziłem na studiach w Bibliotece Uniwersytetu Weneckiego, czytając nowe prace z teorii i historii kultury XX wieku.

Prof. dr Stefan Żółkiewski

+ +

- 18 kwietnia 1977 r. odbyło się w Instytucie Badań Literackich spotkanie z Mironem Białoszewskim. Pisarz odczytał fragmenty swojej jeszcze nie publikowanej prozy i poezji.

W spotkaniu wzięli udział pracownicy Instytutu i zaproszeni goście.

+ +

- Od roku działa w Instytucie Badań Literackich - przy Pracowni Informacji Naukowej - komórka archiwalna gromadząca materiały i dokumenty związane z dobiegającą trzydziestolecia działalnością Instytutu. Komórkę tę prowadzi Romualda Truszkowska.

Zwracamy się z gorącym apelem do wszystkich osób posiadających jakiegokolwiek materiały dotyczące IBL o skontaktowanie się z nami. Pragnęlibyśmy - za łaskawą zgodą właścicieli - reprodukować je i włączyć do gromadzonego przez nas zasobu.